

ДОСЯГНЕННЯ ЖИТТЄВОГО УСПІХУ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ

Розглянуто зміни у повсякденних практиках людей, що відбуваються в умовах прискореної інформатизації суспільства. Показано, що в інформаційному суспільстві формуються нові можливості для маніпуляції свідомістю громадян, що ускладнюють процес досягнення життєвого успіху людини. Доведено, що в ситуації інформаційного перевантаження досягти життєвого успіху може тільки самостійна особистість з високим рівнем освітнього капіталу, яка спроможна критично переосмислювати інформаційні потоки.

Ключові слова: *людина, інформаційне суспільство, життєвий успіх, інформаційне перевантаження.*

Актуальність теми. В сучасних умовах однією з найбільш обговорюваних тем як серед науковців, так і серед пересічних громадян, є питання впливу інформаційних технологій та значних масивів інформаційних потоків на свідомість і поведінку людини. Особливої гостроти ця проблема набуває в ситуаціях, коли інформаційні технології призводять до інформаційного перевантаження особистості та починають представляти собою загрозу для свободи вибору людини способів життєдіяльності через застосування цілої низки прихованих механізмів маніпуляції масовою свідомістю. Враховуючи складність і неоднозначність цих процесів, актуальним постає питання аналізу впливу інформаційного суспільства та інформаційних технологій на досягнення людиною життєвого успіху в умовах постійного тиску на свободу вибору і самовизначення особистості.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Питання, пов'язані з інформатизацією суспільного життя, сьогодні досить жваво обговорюються у науковому співтоваристві [1–4]. Це й не дивно, оскільки сучасні інформаційні системи мають безпосередній вплив на формування смислів, цінностей, повсякденних практик людей, а отже – на напрями розвитку суспільства. Не обходять стороною учені і дослідження різних аспектів сутності, шляхів досягнення та критеріїв успішності особистості [5–10]. Але у той же час проблема впливу інформаційних технологій та інформатизації суспільства, що надшвидкими темпами розповсюджуються в соціальному середовищі, на досягнення життєвого успіху особистості є недостатньо вивченою. У зв'язку із цим, **метою**

даної статті є аналіз процесів досягнення життєвого успіху людини в умовах інформаційного перевантаження.

Результатом надлишку інформації в сучасному суспільстві став інформаційний вибух, який з часом перетворився на перманентний стан людини і соціуму. Річ у тім, що обсяг інформації, яка щодня буквально «обрушується» на людину, росте фантастичними темпами. За останні 30 років у світі було вироблено більшу кількість інформації, ніж за попередні 5000 років. Згідно з даними агентства IDS, обсяги інформації, що накопичуються у світі у цифровому вигляді, за останнє десятиліття збільшувалися щорічно на 60% [11]. Що стосується зростання інформації по окремих областях життєдіяльності громадян, то американські вчені опублікували такі дані: у світі щодня записується близько 20 мільйонів слів технічної інформації; виходить близько 1000 найменувань нових книг; за одну годину перед телевізором людина отримує більше інформаційних образів, ніж за весь період доіндустріального суспільства; щотижня видання *New York Times* надає своїм читачам більше інформації, ніж прочитував за все своє життя середній англієць у XVII ст. [12]. На жаль, у всьому цьому потоці лише мала частина повідомлень представлена цінною інформацією. Переважна ж її частина – це непотрібні дані, простіше кажучи – «інформаційне сміття».

У результаті цих процесів світ сучасної людини все більше асоціюється з інформаційними мережами, в яких неймовірним чином переплетені сотні фактів, що досить часто протистоять один одному. Знайти дійсно корисну та потрібну інформацію у цьому потоці особистості стає все важче. У потоці безкінечної інформації людина починає випускати деталі, втрачає час, намагаючись зосередитися на незначних фактах, і в результаті забуває про мету своїх пошуків. Виникає інформаційне перевантаження або навіть «інформаційний параліч».

Термін «інформаційне перевантаження» був популяризований американським соціологом і футурологом Елвіном Тоффлером у книзі «Шок майбутнього», виданій у 1970 р. Але саме в наші дні це поняття стало надзвичайно важливим і актуальним. «Сьогодні ми знаходимося у перехідній фазі від інформаційної нестачі до інформаційного достатку. Наші бабусі й дідусі були обмежені у доступі до інформації і швидкості комунікації, а тепер наша головна проблема – встигати йти в ногу з цією інформацією», – пише Девід Шенк [13, р. 19]. Шенк порівнює процес споживання інформації з вибором такого переліку продуктів, який би ідеально підходив нашому організму за кількістю калорій. «Якщо ми не будемо слідкувати за інформаційної дієтою, наш мозок почне в буквальному сенсі слова роздуватися. В результаті, увага розсіюється, а в нашій здатності до скептичної оцінки відбувається коротке замикання» [13, р. 64].

Розрив між обсягом наявної інформації та спроможністю людини її засвоїти, між тим, що особистість знає і розуміє, та тим, що, на її думку, їй належить знати, постійно зростає. Це зумовлює появу такого психологічного явища, як інформаційна тривога та невпевненість у собі. Людство опинилося в парадоксальній ситуації: особистість тоне у потоках даних, але відчуває необхідність все нових і нових знань. Досліджуючи проблеми пристосування громадян до життя, що змінюється з надзвичайною, калейдоскопічною швидкістю, Е. Тоффлер дійшов висновку, що людство перебуває на межі масового адаптаційного зриву і що адаптивні можливості особистості досягли критичної межі [14].

Надлишок інформації, нездатність з нею впоратися призводить до стресів, розладу нервової системи, міжособистісних конфліктів і хвороб людини. Значну роль у приверненні уваги до цієї проблеми зіграв Девід Льюїс, який ще у 1996 р. написав роботу «Загибель від інформації: інформаційні перевантаження» та ввів у науковий обіг термін «синдром інформаційної втоми» (*information fatigue syndrome*), що відображає специфічний психологічний стан особистості, який веде до неправильних оцінок та прийняття помилкових рішень [15]. Інформаційна втома викликає у людей імпульсивні вчинки, оскільки мозок постійно знаходиться в стані тривоги, сильного гальмування і тому часто оцінює нову інформацію неадекватно.

Вихід з цієї негативної ситуації А. Єляков бачить у «нейтралізації або запобіганні надлишку інформації та практичному її зменшенні. Але доводиться констатувати, що надлишок даних в інформаційному суспільстві неминучий. Реальне завдання лише в тому, щоб довести його до мінімуму, а точніше – до практично прийнятних величин» [4, с. 112].

Отже, в сучасному світі процеси інформаційного перевантаження людини вже йдуть спонтанно і практично не регулюються суспільством. За таких умов значно підвищується роль внутрішнього потенціалу особистості, зокрема – її освітнього капіталу, за допомогою якого індивід може ефективно протистояти надлишковим інформаційним потокам у процесі формування цілей та осмислення шляхів досягнення життєвого успіху. І навпаки: відсутність самостійного та критичного контролю за кількісними і якісними характеристиками інформації, що здатна переосмислити людина, може призвести її не до розвитку та досягнення життєвого успіху, а до значних психологічних і фізичних втрат.

Значення внутрішніх ресурсів людини для досягнення життєвого успіху полягає і в тому, що інформаційне перевантаження створює сприятливі умови для того, щоб позбавити особистість можливості правильно оцінити та перевірити інформацію, а отже – відкриває простір для маніпулювання сві-

домістю громадян представниками владних структур та власниками ЗМІ. В умовах, коли громадяни одночасно отримують велику кількість повідомлень, основну частину яких становлять абстрактні міркування та суперечливі дані, вони просто неспроможні розібратися у сутності процесів, що відбуваються в суспільстві.

Посилення маніпулювання свідомістю особистості відбувається ще й тому, що з появою електронних мас-медіа змінюється саме розуміння мас: людина початку ХХІ ст. постає як атомізований індивід, долучений до суспільства здебільшого через інформаційні мережі. Атомізоване, індивідуалістичне суспільство, з одного боку, складається з більш свідомих та самостійних громадян, але з другого – відкриває широкий простір для маніпулювання їх свідомістю. Так, за допомогою сучасних мас-медіа, у політичних еліт з'явилася можливість рекламувати не тільки необхідні для споживачів товари і послуги, а й створювати псевдопотреби, формувати вигідні елітам цінності та критерії життєвого успіху. Тому, в умовах сучасного інформаційного суспільства, не ймовірно збільшується роль самостійності особистості. Для того, щоб ефективно діяти та досягати життєвого успіху, людина повинна навчитися «просіювати» і критично аналізувати всю інформацію. Це складний процес, але він перетворився на необхідність і його реалізація вимагає значного підвищення внутрішнього потенціалу особистості.

На фоні інформаційного перевантаження як такого, відбуваються й інші негативні процеси, що впливають на свідомість людини. Офіційно вважається, що, надаючи громадянам різнобічну інформацію, ЗМІ сприяють формуванню у них об'єктивного уявлення про соціальну реальність, що має створювати сприятливі умови для вибору людиною способів життєдіяльності в процесі досягнення життєвого успіху. Однак у реальності вплив ЗМІ на свідомість та поведінку громадян не є однозначним. Наприклад, телебачення, на думку Моля, «фактично контролює всю нашу культуру, пропускаючи її через свої фільтри. Воно виділяє окремі елементи із загальної маси культурних явищ і надає їм особливу вагу, підвищує цінність однієї ідеї, знецінює іншу, поляризує таким чином усе поле культури» [16, с. 29]. Телебачення може так подати інформацію, фреймуючи свідомість громадян, що друзі стануть ворогами, а вчорашні вороги – найкращими друзями держави та нації; існуючі цінності втрачуть свою значущість, а інші – будуть трактуватися як досягнення життєвого успіху людини. Значною мірою відбувається це тому, що комерційна діяльність перетворилася для ЗМІ в їх головну функцію, в той час, коли засоби масової інформації є соціальним інститутом, аналогічним школі, церкві та сім'ї, головна функція яких – забезпечувати духовний розвиток суспільства.

Досить сильний вплив на інформаційне перевантаження громадян також здійснює реклама. З формальної точки зору реклама – це спосіб інформування населення про продукти чи послуги, пропоновані продавцем. Однак основні аспекти її впливу на свідомість та поведінку особистості, як правило, залишаються в тіні. Справжнє завдання реклами – формувати цінності та потреби людей і на цій основі коригувати їх свідомість та напрями діяльності. Веселі, безневинні на перший погляд рекламні ролики, насправді формують новий «генетичний» код суспільства, змінюючи ядро культури і формуючи суспільство споживання, в якому головними критеріями життєвого успіху людини є тільки матеріальні цінності.

Результатом діяльності телебачення та реклами стало те, що поняття «вміти жити» для багатьох починає зводитися до формули «мати»: носити модний одяг, відпочивати на дорогих курортах, не обтяжуючи себе важкою працею. Змінюються поняття щастя і життєвого успіху, відбувається культурний розрив із попередніми поколіннями, формується новий погляд на життя, в якому немає місця таким цінностям, як чесність, патріотизм, професійний обов'язок, повага до історії. На те, що ЗМІ часто спотворюють уявлення про реальні цінності і моральну поведінку, вже практично ніхто не звертає уваги. Під впливом усіх цих процесів в суспільстві йде розподіл громадян на дві соціальні групи. З одного боку, формується прошарок самостійних, критично мислячих особистостей, а з другого – збільшується кількість людей, які готові поглинати тільки готову, «відформатовану» ЗМІ інформацію, хочуть споживати, але не бажають активно працювати.

Отже, можна стверджувати, що інформаційне суспільство і його система цінностей є не тільки благом, що сприяє становленню самостійності особистості, розвитку її внутрішніх ресурсів, але і несе загрозу традиційним цінностям та культурі і що сучасна цивілізація стрімко трансформується у «суспільство ризиків», яке ускладнює процеси життєдіяльності людини. Парадоксально, але фактом стає те, що інформаційне суспільство збіднює духовне життя людства, висуваючи у центр уваги громадян піклування про матеріальний комфорт, що може надати технічний прогрес. У зв'язку із цим особливого значення в сучасному інформаційному суспільстві набуває освіта людини, її освітній потенціал, який, в умовах розширення меж свободи, дозволяє критично переосмислювати соціально-економічні та політичні процеси і на цій основі самостійно ставити цілі та досягати життєвого успіху.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що в сучасному світі відбувається інформаційне перевантаження громадян, яке ускладнює процес досягнення життєвого успіху людини. У зв'язку із цим для перетворення на самостійний суб'єкт життєдіяльності людина повинна вдосконалювати свої

внутрішні ресурси, основним з яких є освітній капітал. Саме здатність людей самостійно і критично переосмислювати інформаційні потоки, готовність до ініціативної поведінки в нових умовах виявляються найбільш важливими для досягнення життєвого успіху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інформаційне суспільство в соціально-філософській ретроспективі та перспективі / В. В. Лях, В. С. Пазенок, Я. В. Любимий та ін. – К. : ТОВ «XXI століття: діалог культур», 2009. – 404 с.
2. Василевич О. Г. Вплив засобів масової інформації на свободу вибору й самовизначення людини / О. Г. Василевич // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2006. – Вип. 30. – С. 3–6.
3. Маркозова О. О. Фреймування уявлень людей про успіх інструментами засобів масової інформації / О. О. Маркозова // Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол. А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2014. – № 1 (20). – С. 279–285.
4. Еляков А. Д. Дефицит и избыток информации в современном социуме / А. Д. Еляков // СОЦИС. – 2010. – № 12. – С. 107–114.
5. Супоницкая И. М. Успех и удача: отношение к труду в американском и российском обществе / И. М. Супоницкая // Вопросы философии. – 2003. – № 5. – С. 44–56.
6. Бевзенко Л. Зміст життєвого успіху: соціально-культурологічний контекст / Л. Бевзенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000. – № 1. – С. 34–51.
7. Малинин Е. Д. Философия жизненного успеха. Практическое руководство : учеб. пособие / Е. Д. Малинин. – [2-е изд., доп.] – М. : Изд-во Моск. психол.-соц. ин-та ; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 304 с.
8. Маркозова О. О. Самостійність людини як основна передумова досягнення життєвого успіху / О. О. Маркозова // Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол. А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2013. – № 4 (18). – С. 151–159.
9. Маркозова О. О. Роль культури у розумінні життєвого успіху людиною європейської ментальності / О. О. Маркозова // Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол. А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2013. – № 2 (16). – С. 327–336.
10. Маркозова О. О. Зміна уявлень людей про успіх як наслідок ідеологічних впливів постмодернізму / О. О. Маркозова // Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол. А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2013. – № 5 (19). – С. 338–345.
11. Издание ЮНЕСКО для Всемирного саммита по информационному обществу. – СПб., 2004. – С. 29–36.
12. Miller G. The psychologies of communication / G. Miller. – New-York : Basic Books, 1967. – P. 41–49.

13. Shenk D. The End of Patience: Cautionary Notes on the Information Revolution / D. Shenk. – Indiana University Press, 1999. – 176 p.
14. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. – М. : Изд-во АСТ, 2002. – 560 с.
15. <http://healingtheworkplace.wordpress.com/2008/07/23/are-you-suffering-from-information-fatigue-syndrome/>.
16. Моль А. Социодинамика культуры / А. Моль. – М. : Прогресс, 1973. – 260 с.

ДОСТИЖЕНИЕ ЖИЗНЕННОГО УСПЕХА ЧЕЛОВЕКА В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЦИОННОЙ ПЕРЕГРУЗКИ

Маркозова Е. А.

Рассмотрены изменения в повседневных практиках людей, которые происходят в условиях ускоренной информатизации общества. Показано, что в информационном обществе формируются новые возможности для манипуляции сознанием граждан, которые усложняют процесс достижения жизненного успеха человека. Доказано, что в ситуации информационной перегрузки достичь жизненного успеха может только самостоятельная личность с высоким уровнем образовательного капитала, которая способна критически переосмысливать информационные потоки.

Ключевые слова: человек, информационное общество, жизненный успех, информационные перегрузки.

ACHIEVING SUCCESS ZHYZHENNOHO PERSONALITY IN TERMS YNFORMATSYONNOY TRANSSHIPMENT

Markozova O. O.

In modern terms one of the most debated topics among academics and ordinary citizens is the impact of information technology and a large amount of information flow on the consciousness and behavior. Particularly acute this problem is in situations where information technology lead to information overload personality and begin to represent a threat to the freedom of man way of life through the use of a number of hidden mechanisms of manipulation of mass consciousness. Given the complexity and ambiguity of these processes, the relevant question analysis of the impact of the information society and information technology to achieve success in life a person under constant pressure to freedom of choice and self-identity. Therefore, the purpose of this article is to analyze the process of achieving success in life rights in the information overload.

The article stated that the result of an excess of information in modern society has become information explosion, which eventually turned into a permanent state of man and society. The point is that the amount of information every day literally «falls» on people is growing fantastic pace. As a result, the world of modern man is increasingly associated

with information networks in which hundreds of incredible intertwined facts that often oppose each other. Find a really useful and necessary information in this stream of personality becomes more difficult. In the infinite flow of information, a person begins to produce details lose time trying to focus on minor facts and eventually forget about the purpose of their search. There is information overload or even «information paralysis».

The gap between the amount of information available and the ability of humans to learn, however, that the person knows and understands, and that, in her opinion, she has to know is growing. This causes the appearance of such psychological phenomena as information anxiety and self-doubt. Mankind was in a paradoxical situation: a person drowning in the flow of data, but feels the need for more and more knowledge. We can therefore say that the information society and its value system is not only good, contributing to the development of the individual, but also carries certain dangers associated with the formation of a «risk society», which complicates the process of human life. Under these conditions, greatly increases the role of the internal potential of the individual, in particular – its educational capital, through which an individual can effectively resist the redundant information flow in the process of understanding the goals and ways to achieve success in life. Conversely, lack of self-control and critical quantitative and qualitative characteristics of information that can rethink the man can not cause it to develop and achieve success in life, and to significant psychological and physical damage.

The value of human internal resources to achieve success in life lies in the fact that information overload creates favorable conditions in order to deprive the person opportunities to properly assess and verify the information, and therefore – opens space for manipulation by the public authorities and media owners. Therefore, in today's information society, increasing role incredibly personal autonomy. In order to operate effectively and achieve success in life, one must learn to «sift» and critically analyze all the information. This is a complicated process, but it has become a necessity and its implementation will require a significant increase in domestic capacity of the individual.

It is concluded that in the modern world is information overload citizens, which makes it difficult to achieve success in life man. Therefore, to convert to an independent life, people should improve their internal resources, the main of which is the educational capital. It is people's ability to independently and critically rethink the flow of information, willingness to proactive behavior in the new environment are critical to success in life.

Key words: *personality, information society, success in life, information overload.*

